

OTELO

Pre nego što vam ispričam o smrti Hane Šnajder, ispričaću vam kako je umrla moja majka.

U tri i deset posle podne, 17. septembra 1992, dva dana pre nego što je trebalo da preuzme novi plavi *volvo karavan* u predstavništvu „Infiniti” u Oksfordu, moja majka Nataša Ališa Bridžiz van Mir vozeći svoj beli *plimut horajzon* (auto koji je tata od milošte zvao *sigurna smrt*), proletela je kroz bankinu na autoputu u Misisipiju i udarila u drvo.

Ostala je na mestu mrtva. I ja bih da sudbina nije umešala svoje čudne masne prste i da tata nije pozvao mamu oko ručka i rekao joj da ne mora da ode po mene u osnovnu školu Kalhun kao što je to obično radila. Tata je odlučio da otkači klince koji su uvek ostajali posle njegovog časa političkih nauka 400 A: rešavanje konflikata i postavljali čudna pitanja. Pokupio me je iz obdaništa gospođice Džeti, i proveli smo ostatak poslepodneva u Voter veliju, u zoološkom vrtu Misisipi.

Dok smo tata i ja slušali o tome kako Misisipi ima jedan od najboljih programa za očuvanje populacije belorepih jelena u državi, koja ima više od 1,75 miliona životinja (po čemu prednjači samo Teksas), ekipe za spašavanje su teškom mašinerijom pokušavale da izvuku telo moje majke iz uništenog automobila.

Tata, o mami: „Tvoja majka je bila *arabesque*”.

Tata je voleo da koristi baletske termine da bi je opisao (između ostalih, omiljeni su mu bili *attitude*, *ciseaux* i *balancé*), delimično zato što je kao devojčica sedam godina pohađala čuveni baletski konzervatorijum Larson u Njujorku (napustila ga je po želji svojih roditelja da bi pošla u prestižnu školu u Istočnoj 81. ulici), ali i zato što je živela skladno i disciplinovano. „Iako je imala klasično baletsko obrazovanje, Nataša je rano u životu razvila sopstvenu tehniku, a porodica i prijatelji smatrali su je prilično radikalnom

za to doba”, govorio je aludirajući na njene roditelje Džordža i Ženevu Bridžiz i njene drugare iz detinjstva koji nisu mogli da shvate zašto je Nataša odlučila da živi u iznajmljenoj garsonjeri u Astoriji, a ne u petospratnoj kući svojih roditelja u centru grada blizu avenije Medison, zašto nije radila za Amerikan ekspres ili za Koka-kolu, već za NOMO (Neprofitna organizacija za majke na oporavku), zašto se zaljubila u tatu, trinaest godina starijeg od nje.

Posle treće čašice viskija, tata bi pričao o noći kad su se upoznali u Odaji faraona, u Muzeju egipatske umetnosti Edvarda Stilmana u Istočnoj 86. ulici. Video ju je na drugom kraju prostorije pune mumificiranih udova egipatskih kraljeva i ljudi koji su jeli pačetinu za hiljadu dolara po porciji, od čega su prihodi bili namenjeni fondu za siročad u zemljama Trećeg sveta. (Tata je, srećnim slučajem, dobio dve besplatne karte od kolege, redovnog profesora s fakulteta koji je bio sprečen da se pojavi. Stoga za svoje postojanje mogu da zahvalim profesoru političkih nauka sa Univerziteta Kolombija Arnoldu B. Leviju i dijabetesu njegove žene).

Natašina haljina je u njegovom sećanju imala običaj da menja boju. Ponekad je bila „obučena u haljinu belu poput krila golubice koja je naglašavala njenu savršenu figuru i izgledala je kao Lana Tarnar u *Poštari uvek zvoni dvaput*”. Nekada je bila odevena „od glave do pete u crveno”. Tata je došao u pratnji gospođice Lusi Mari Miler iz Itake koja je bila novi asistent na odseku za anglistiku Univerziteta Kolombija. Nikada nije mogao da se seti šta je *ona* imala na sebi. Nije se čak ni sećao da je video Lusi, niti da se pozdravio s njom posle kratke diskusije o fantastično očuvanom kuku kralja Taa II jer je nekoliko trenutaka kasnije ugledao bledu plavušu aristokratskog nosa, Natašu Bridžiz, kako stoji pored kolena i donjeg dela butine Akmosa IV, odsutno čavrljajući sa svojim pratiocem Nelsonom L. Ejmsom od Ejmsovih iz San Franciska.

„Momak je bio harizmatičan poput otirača za cipele”, voleo je tata da se priseća, mada je povremeno u njegovim pričama nesrećni gospodin Ejms imao samo „loše držanje” ili „pistu za komarce na glavi”.

Njihova priča bila je brutalna mešavina bajki, imala je i zlu kraljicu, šeptrljastog kralja, zanosnu princezu, siromašnog princa, čaroliju ljubavi (onu od koje se ptice i sitne krznene životinje masovno okupljaju na simsu), i jednu konačnu kletvu.

„Pored njega ćeš umreti nesrećna”, rekla je navodno Ženeva Bridžiz mojoj majci u njihovom poslednjem telefonskom razgovoru.

Tata nije umeo da objasni *zašto* Džordža i Ženevu Bridžiz nije mogao da impresionira kao sav ostali svet. Gareth van Mir, rođen 25. jula 1947. u Bielu u Švajcarskoj, nikada nije upoznao svoje roditelje (mada je pretpostavljao da mu je otac bio nemački vojnik u bekstvu) i odrastao je u sirotištu za dečake u Cirihu gde su ljubav (*Liebe*) i razumevanje (*Verständnis*) bili jednako česti gosti kao i Deda Mraz (*Der Weihnachtsmann*). Pošto nije imao ništa sem svoje „gvozdene volje” da ga vodi na putu do „slave”, tata je dobio stipendiju za studije ekonomije na Univerzitetu u Lozani, dve godine je predavao društvene nauke u međunarodnoj školi „Džeferson” u Kampali u Ugandi, radio je kao asistent upravnika za akademsko usmeravanje u školi „Dijas-Gonsales” u Managvi, u Nikaragvi, i prvi put je došao u Ameriku 1972. Na odseku političkih nauka Kenedi na Harvardu 1978. odbranio je zapaženu doktorsku disertaciju pod naslovom: „Prokletstvo borca za slobodu: mane gerilskog ratovanja i revolucija Trećeg sveta”. Naredne četiri godine predavao je u Kaliju u Kolumbiji, a potom u Kairu, dok je u slobodno vreme vršio istraživanja na terenu na Haitiju, Kubi i u raznim afričkim zemljama, uključujući Zambiju, Sudan i Južnoafričku Republiku, za svoju knjigu o teritorijalnim sukobima i stranoj pomoći. Po povratku u Sjedinjene Države, postao je „Harold H. Klarkson” profesor političkih nauka na Univerzitetu Braun, a potom, 1986, „Ajra F. Rozenbaum” profesor studija o svetskom poretku na Univerzitetu Kolumbija, i objavio je svoju prvu knjigu *Sile na vlasti* (Harvard univerziti pres, 1987). Te godine dobio je šest različitih priznanja, uključujući i Mendela nagradu Američkog instituta za političke nauke i prestižnu Maknili nagradu za međunarodne odnose.

Međutim, kad su Džordž i Ženeva Bridžiz iz Istočne 64. ulice broj 16 upoznali Gareta van Mira, nisu ga udostojili nikakve nagrade, pa čak ni pohvale.

„Ženeva je jevrejskog porekla i prezirala je moj nemački akcenat. Uprkos činjenici da je njena porodica bila iz Sankt Peterburga i da je *i sama* imala akcenat, Ženeva se žalila da bi svaki put kad me čuje, pomislila na Dahau. Pokušao sam da to ublažim, i tome imam da zahvalim za besprekorni akcenat kakav danas imam. Pa, *dobro*”, uzdahnuo bi tata i odmahnuo rukom, što je bio njegov način da kaže da se tu više ništa ne može učiniti. „Valjda su mislili da nisam dovoljno dobar za njih. Njihov plan bio je da je udaju za jednog od onih lepotančića sa urednom frizurom i brojnim nepokretnostima, nekoga ko nije video sveta ili ga je možda tek nazreo kroz prozor predsećničkog apartmana u Ricu. Nisu je razumeli”.

I tako je moja majka, „Vezavši obzire svoje, duh, lepotu, sreću / za tudinca tog, za belosvetsku / protuvu ovde kod nas i u celom svetu”², pala na tatine priče o moru i kopnu. Venčali su se kod matičara u Pitsu, u državi Nju Džersi, s dvoje svedoka koje su pokupili u motelu „Ljubavno gnezdo” na autoputu: jedan je bio kamiondžija, a drugo kelnerica po imenu Pičiz, koja četiri dana nije ni oka sklopila i zevnula je trideset dva puta (tata je brojao) tokom ceremonije. U to vreme tata je imao nesuglasice s konzervativnim šefom katedre za političke nauke na Kolumbiji, što je kulminiralo velikom svađom oko članka koji je tata objavio u *Federalnom žurnalu inostranih poslova*, pod naslovom „Čelična štikla: poslednji modni krik američke pomoći u inostranstvu” (tom 45, broj 2, 1987). Dao je otkaz na polugodištu. Preselili su se u Oksford u Misisipiju. Tata je počeo da predaje razrešenje konflikta u zemljama Trećeg sveta u Ol Misu, a mama je radila za Crveni krst i počela je da hvata leptire.

Ja sam se rodila pet meseci kasnije. Mama je odlučila da mi da ime Blu, zbog svoje prve godine proučavanja lepidoptera pri Udruženju ljubitelja leptira, koje se okupljalo utorkom uveče u Prvoj baptističkoj crkvi (teme su, između ostalog, bile „Stanište, očuvanje i parenje” ili „Pravilna postavka vitrine”), a plavi kasijus³ je bio jedini leptir koga je Nataša uspela da uhvati (videti „*Leptotes cassius*”, *Rečnik leptira*, Meld, 2001). Pokušala je s različitim mrežama (od platna, muslina i najlon-žice), mirisima (orlovi nokti, pačuli), različitim tehnikama prikradanja (uz vetar, niz vetar ili sekući vetar) i mnoštvom različitih zamaha mrežom („nalet”, „kratki skakavac”, „Lousel-Pitov manevar”). Beatris „Pčelica” Lousel, predsednica ULJL, nalazila se i privatno sa Natašom za dugih nedeljnih poslepodneva da bi je podučila raznim načinima potere za leptirima („cikcak”, „indirektna potera”, „brza kuka”, „povratak”), kao i veštini skrivanja sopstvene senke. Ništa nije uspelo. Mamina mreža odbijala je stidljive žute leptiriće, bele admirale i vicekraljeve kao da su jednako namagnetisani.

„Tvoja majka je odlučila da to shvati kao znak, i postala je oduševljena time što je hvatala *samo* plave kasijuse. Svaki put kad bi izašla na livadu, vraćala se s pedesetak komada, i postala je pravi stručnjak za njih. Ser Čarls Ervin, stručnjak za preživljavanje lepidoptera pri Muzeju insekata Suri u

² „*Otelo*”, prvi čin, prva scena, u Vilijam Šekspir: *Sabrana dela, sa engleskog preveo Aleksandar - Saša Popović*, Novinsko-izdavačka ustanova „Službeni list SRJ”, *Dosije*, Beograd 1995, str. 1425.

³ *Cassius Blue*, „*blue*” je engleska reč za „*plavo*” (prim. prev.)

Engleskoj, čovek koji se ne jednom, već četiri puta pojavio u emisiji *Bube na Bi-Bi-Siju*, pozvao je tvoju majku da bi s njom razgovarao o prehranjivanju vrste *Leptotes cassius* na cvetu zelenog graška.”

Kad god bih izjavila da mrzim svoje ime, tata bi mi uvek rekao istu rečenicu: „Trebalo bi da ti bude drago što nije uvek hvatala močvarske metalce ili srebrne pegave moljce”.

Policija okruga Lafajet rekla je tati da se čini da je Nataša zaspala za volanom usred bela dana, a tata je priznao da je tokom poslednjih nekoliko meseci po čitavu noć radila na svojim leptirima. Umela je da zaspi na najčudnijim mestima: pored šporeta dok je kuvala irsku ovsenu kašu za tatu, na stolu dok joj je doktor Mofe pregledao srce, pa čak i na pokretnim stepenicama između prvog i drugog sprata tržnog centra u Ridžlendu.

„Lepo sam joj govorio da se ne iscrpljuje toliko s tim bubama”, rekao je tata. „To je ipak bio samo hobi. Ali ona je uporno po celu noć radila na tim vitrinama, baš je umela da bude tvrdoglava. Kada sebi nešto uvrti u glavu, kada u nešto *zaista* veruje, ne odustaje. Ipak – bila je krhka kao njeni leptiri, umetnička duša koja sve prima srcu. U redu je biti osećajan, ali pretpostavljam da to čini svakodnevicu – život – prilično napornim. Nekad sam se šalio da bi nju zabolelo svaki put kad neko poseće drvo u brazilskoj džungli ili zgazi mrava, ili kad lastavica naleti na staklena vrata.”

Da nije bilo tatinih anegdota i opaski (njegovih *pas de deux* i *attitudes*), ne znam koliko bih je se uopšte sećala. Imala sam pet godina kad je poginula i, nažalost, za razliku od onih genijalaca koji se živo sećaju sopstvenih rođenja („Podvodni zemljotres”, izjavio je čuveni fizičar Johan Švajcer o tom događaju. „Zastrašujuće”), moje sećanje na život u Misisipiju štuca i kašljuca poput motora koji odbija da upali.

Tatina omiljena Natašina fotografija je crno-bela, slikana pre nego što su se upoznali. Imala je dvadeset jednu godinu i bila je obučena za maskenbal s viktorijanskom tematikom (vizuelno pomagalo 1.0) (Više nemam originalnu fotografiju pa sam, tamo gde je to bilo izvodljivo, priložila ilustracije koje sam nacrtala po sećanju). Iako je ona u prvom planu, čini se kao da će se svakog trenutka utopiti u ostatak prostorije pretrpane „buržoaskim artefaktima”, što bi tata sa uzdahom rekao (to *jesu* Pikasovi originali).

I mada Nataša gleda skoro pravo u fotoaparat i ima elegantan, ali ljubazan izraz lica, nikada nisam osetila prepoznavanje posmatrajući ovu plavušu prenaplašenih jagodičnih kostiju i savršene frizure. A ne mogu ni da povežem ovu prefinjenu osobu sa hladnim i samouverenim osećanjem kojeg se *stvarno* sećam, makar samo kroz maglu: osećaj njenog zgloba u

VIZUELNO POMAGALO 1.0

mojoj ruci, glatkog poput izglancanog drveta, dok me uvodi u učionicu s narandžastim tepihom koja se oseća na lepak, načina na koji joj je, dok me je vozila, srebrna kosa pokrivala skoro čitavo desno uho, mada je još pomalo provirivalo poput ribljeg peraja.

I dan kada je poginula pamtim tek maglovito i nestvarno, mada mi se čini da se sećam tate kako sedi u beloj sobi i čudno, prigušeno jeca, lica prekrivenog šakama, okružen mirisom polena i pokislog lišća, i pitam se da li je to nametnuto sećanje, proizašlo iz potrebe i „gvozdene volje”. Sećam se da sam kroz prozor povremeno bacala pogled ka mestu na kome je njen beli *plimut* obično bio parkiran, odmah pored šupe za alat, ali nisam videla ništa osim fleka od motornog ulja. I sećam se da me je nekoliko dana, dok tata nije uspeo da promeni svoj raspored predavanja, iz obdaništa kući vraćala prva komšinica, zgodna žena u farmerkama, koja je imala kratku, ostru

kosu i mirisala na sapun, a kada bismo došli do prilaza, ne bi odmah otvorila vrata, već bi čvrsto stegla volan i šaputala koliko joj je žao – ne meni, već vratima od garaže. Potom bi upalila cigaretu i sedela sasvim mirno, dok se duvanski dim uvijao oko retrovizora.

Sećam se i kako je naša kuća, koja je nekada šištalala i zviždala poput astmatične tetke, delovala napeto i uzdržano u odsustvu moje majke, kao da je čekala njen povratak da bi ponovo mogla slobodno da ječi i cvili, da dozvoli drvenim podovima da škripe pod našim užurbanim stopama, da pusti klizna vrata da udare o dovratnik 2,25 puta pri svakom otvaranju i progleda kroz prste zavesama koje bi zalepršale kad bi neki neotesani dašak vetra banuo kroz prozor. Kuća jednostavno nije htela da se žali kad nje nije bilo, i sve dok se tata i ja nismo 1993. preselili u Oksford, zadržala je tu potištenu, tihu atmosferu, nalik na dosadne propovedi velečasnog Montija Harvarda u Novoj prezbiterijanskoj crkvi, na kojima bi me tata ostavljao svakog nedeljnog jutra, i čekao me na Mekdonaldsovom parkingu preko puta, grickajući krompiriće i čitajući *Nju ripablik*.

Koliko god da ga jedva pamtim, možete da zamislite kako bi dan kao što je 17. septembar 1992. mogao da mi se vrati u sećanje kada me je izve-sna učiteljica, ne mogavši da mi se seti imena, pozvala Grin⁴. Pomislila sam na 17. septembar u Osnovnoj školi „Po-Ričards”, kada sam se zavukla među mračne police biblioteke da bih uz ručak čitala „Rat i mir” (Tolstoj, 1865–1869) ili kada smo se tata i ja vozili autoputem noću, a on zapao u tišinu toliko strogu da je njegov profil izgledao kao da je izrezbaren na ne-kom indijanskom totemu. Zurila bih kroz prozor u one crne čipkane siluete drveća koje je promicalo pored nas i opsednuto razmišljala o tome „šta bi bilo kad bi bilo”. Šta bi bilo da tata nije došao po mene u školu nego da je ona došla po mene i da se, znajući da sam ja na zadnjem sedištu, posebno potrudila da *ne zaspi* – da je spustila prozor tako da njena sjajna kosa vijori na vetru (otkrivajući *celo* njeno desno uho), dok ona uz radio peva jednu od svojih omiljenih pesama, „Revolušn”, od Bitlsa? Ili šta ako u stvari nije zaspala? Šta ako je *namerno* okrenula volan udesno vozeći 160 na sat, proletela kroz bankinu i naletela pravo na drvored topola, devet metara od krivine na autoputu?

Tata nije voleo da priča o tome.

„Tvoja majka mi je baš tog jutra pričala o svojim planovima da počne da pohađa predavanja iz uvoda u severnoameričke leptire i zato treba da

⁴ *Green – zeleno (eng.) (prim. prev.)*

zaboraviš takve misli. Nataša je bila žrtva toga što je previše noći provela proučavajući leptire.” Tata se zagledao u pod. „Leptirsko ludilo, moglo bi se reći”, dodao je tiho.

Onda se osmehnuo i pogledao me. Stajala sam u dovratku, a njegove oči delovale su umorno, kao da mu je trebalo snage da me gleda u oči.

„Neka ostane na tome”, rekao je.